

Фальшивий арбітр. Історія України через призму медіації

«Фальшивий арбітр» — це історія України, прочитана новим, несподіваним інструментом: професійним поглядом медіатора. Від Берестейської унії до Переяслава, від Поділів Польщі до Голодомору, від Будапештського меморандуму до Мінська й Стамбула — автор показує один невблаганний патерн. Щоразу долю України «розсуджують» ті, хто сам зацікавлений у результаті: Москва, Варшава, Рим, пізніше Париж і Берлін. Щоразу замість нейтрального посередника — фальшивий арбітр із сокирою під столом.

Це книга про те, чому «просто сісти за стіл переговорів» не працює, коли одна сторона заперечує саме твоє існування. Про те, як упізнати фальшивого арбітра — в історії, у новинах і у власному житті. І про головну думку, що проходить крізь усі шість століть: медіація — це не слабкість. Це інфраструктура суверенітету.

Гостра, ясна, безкомпромісна — книга, яка дає не лише пояснення минулого, а й інструмент для майбутнього.

Олег Горецький

ФАЛЬШИВИЙ АРБІТР

Історія України через призму медіації

Київ
2026

УДК 347.919.8(477)

Г-68

Усі права захищено. Жодна частина цього видання не може бути відтворена або передана у будь-якій формі чи будь-якими засобами без письмового дозволу автора.

Горецький О. В. Фальшивий арбітр. Історія України через призму медіації. — Київ, 2026. — 228 с.

Г-68

«Фальшивий арбітр» — це історія України, прочитана новим, несподіваним інструментом: професійним поглядом медіатора. Від Берестейської унії до Переяслава, від Поділів Польщі до Голодомору, від Будапештського меморандуму до Мінська й Стамбула — автор показує один невблаганний патерн. Щоразу долю України «розсуджують» ті, хто сам зацікавлений у результаті: Москва, Варшава, Рим, пізніше Париж і Берлін. Щоразу замість нейтрального посередника — фальшивий арбітр із сокирою під столом.

Це книга про те, чому «просто сісти за стіл переговорів» не працює, коли одна сторона заперечує саме твоє існування. Про те, як упізнати фальшивого арбітра — в історії, у новинах і у власному житті. І про головну думку, що проходить крізь усі шість століть: медіація — це не слабкість. Це інфраструктура суверенітету.

Гостра, ясна, безкомпромісна — книга, яка дає не лише пояснення минулого, а й інструмент для майбутнього.

УДК 347.919.8(477)

ISBN 978-617-8936-59-4 ©

Олег Горецький, 2026

Зміст

Частина I 13

Флорентійська унія: зрада арбітра	20
Приватизація православ'я	22
Розкол 1458 року: захоплення половини митрополії	23
Москва як еретик і сектант	27
Берестейська унія: конфлікт без медіатора	29
Москва і Берестя: хижак, який підготував пастку	32
Два собори: як виглядає розпад переговорного поля	34
Компроміс, якого не шукали	37
Наслідки: розколоте суспільство	39
Висота пташиного польоту	43
Коментар медіатора	45

Частина II 49

Патрон замість медіатора	50
Козацько-польський конфлікт: точка неповернення	51
Зборівський договір 1649: угода без арбітра	54
Білоцерківський договір 1651: капітуляція під тиском	56
Хто міг бути медіатором?	58
Переяславська рада 1654:	
пастка односторонніх зобов'язань	60
Присяга, якої не було	63
Статті Хмельницького: два тексти — дві реальності	64
Гадяцький договір 1658: геніальна ідея, яка запізнилася	67
Руїна: коли кожен «арбітр» грає на розкол	71

ФАЛЬШИВИЙ АРБІТР

Історія України через призму медіації

Андрусівське перемир'я	
та «Вічний мир»: угода над головою	75
Запорозька Січ: арбітр, який не відбувся	77
Коментар медіатора	80
Частина III	85
Імперія як арбітр	86
Ліквідація Гетьманщини:	
знищення останнього інституту	87
Поділи Речі Посполитої: медіація хижаків	90
Валуєвський циркуляр і Емський указ:	
арбітраж як заборона	92
Кирило-Мефодіївське братство:	
альтернативний арбітр, знищений у зародку	95
Контраст: Австро-Угорщина і простір	
для представництва	98
Імперії та їхні методи: порівняльний арбітраж	101
Коментар медіатора	103
Частина IV	107
Три республіки без арбітра	108
Конфлікти між своїми	114
Що мало бути і чого не було	116
Зовнішні «медіатори»: кожен грає свою гру	119
Німеччина: патрон на час	122
Польща: союзник із ножем за спиною	123
Більшовики: «визволитель», який прийшов назавжди	125
Ризький мир 1921: патерн, який не вмирає	128
Коментар медіатора	129

Частина V 133

Радянська «медіація»	134
Утворення СРСР: «союз рівних» як фікція	135
Українізація 1920-х:	
коли арбітр тимчасово послаблює хватку	138
Голодомор 1932–1933:	
коли арбітр вирішує знищити одну зі сторін	141
Передача Криму 1954: рішення без жодної зі сторін	144
Відлига і її межі: ілюзія пом'якшення	147
Дисидентський рух:	
спроба знайти зовнішнього арбітра	148
Коментар медіатора	151

Частина VI 155

Будапештський блеф	156
Будапештський меморандум 1994:	
угода без реальних гарантій	157
Тузла 2003: перший сигнал, який проігнорували	161
Помаранчева революція 2004: рідкісний пробіск	163
Харківські угоди 2010: шантаж замість переговорів	165
Євромайдан і угода 21 лютого 2014:	
медіація, яка розсипалася за добу	167
Женева, Мінськ-1, Мінськ-2: колекція провалів	170
Коментар медіатора	176

Частина VII 179

Медіація, якої не було	180
Стамбульський процес: театр під бомбами	181

ФАЛЬШИВИЙ АРБІТР

Історія України через призму медіації

Формула миру Зеленського: спроба змінити парадигму	190
Чому «просто сісти за стіл переговорів» не працює	194
Структурна проблема, якій шістсот років	197
Коментар медіатора	199

Висновок 203

Медіатор для України	204
Чотири патерни, які повторювалися	204
Проекція на поствоєнну Україну	209
Міжнародний досвід: ті, хто зміг	214
Головна думка	219
До читача	222

Список літератури 225

ВІД АВТОРА

Я не історик. Я практик. Двадцять років я саджаю за один стіл людей, які не хочуть бачити одне одного — розлучене подружжя, партнерів, що розривають бізнес, спадкоємців, які судяться за батьківський дім, сусідів, керівників, цілі колективи. Я навчився читати конфлікт як лікар читає кардіограму: за позою, за паузами, за тим, хто першим тягнеться до склянки з водою. Я знаю, коли домовленість можлива, а коли люди просто імітують її, бо так велів адвокат або тому що камери знімають.

Ця книга народилася з простого спостереження. Якось я дивився новини про чергові «мирні переговори» щодо України — і впіймав себе на тому, що дивлюся не як громадянин, а як фахівець. І те, що я бачив фаховим оком, не сходилося з тим, що говорили дипломати й журналісти. Вони казали «надія на прорив». Я бачив стіл без головуючого, сторону, яка стріляє під час розмови, і угоду, за якою не стоїть жодна сила. Тобто все те, що в моїй професії означає одне: медіації немає. Є вистава.

І тоді я поставив собі питання, з якого виросла ця книга: а коли вона взагалі була? Коли в української історії був справжній, нейтральний посередник із реальним важелем? Я почав шукати — і не знайшов жодного разу. Ні разу за шістсот років. Кожен «арбітр» виявлявся зацікавленою стороною. Це вразило мене настільки, що я не зміг відпустити цю думку.

Я хочу бути чесним щодо меж своєї компетентності. Я прийшов до української історії не як її знавець, а як людина з інструментом — інструментом аналізу конфліктів. Цей інструмент я застосовував до подій, які знають краще за мене багато людей. Тому ця книга не була б можливою без мого співавтора-історика, про якого — на наступній сторінці. Він стежив за фактами. Я відповідав за рамку.

ФАЛЬШИВИЙ АРБІТР

Історія України через призму медіації

Чого я сподіваюся цією книгою? Дуже конкретної речі. Я хочу, щоб читач навчився впізнавати фальшивого арбітра — не лише в історії, а й у сьогоденних новинах, і навіть у власному житті. Бо механізм усюди той самий: хтось пропонує «розсудити» вас, маючи свій інтерес у результаті. У великій політиці це коштує країнам незалежності. У звичайному житті — це коштує людям грошей, нервів і справедливості. Уміння поставити чотири питання — хто за столом, кого немає, чи нейтральний головуючий, що станеться при порушенні — захищає і державу, і людину.

І ще одне, найважливіше. Я переконаний, що медіація — це не слабкість і не поступка. Це інфраструктура суверенітету. Держава, яка вміє вирішувати власні конфлікти й має доступ до чесного посередника, захищена краще, ніж держава з армією, але без механізму домовлятися. Уся історія України доводить це від протилежного. Я написав цю книгу, щоб бодай хтось зробив із цього висновок раніше, ніж патерн повториться знову.

Олег Горецький, медіатор

ВСТУП

Історію України прийнято читати як довгий перелік поразок. Берестейська унія розколює церкву. Переяслав віддає козаків Москві. Андрусів ділить країну по Дніпру. Поділи стирають її з мапи. Революція захлинається у власних суперечках. Голодомор. Будапешт. Мінськ. Подія за подією, століття за століттям — і щоразу та сама розв'язка: Україна програє, втрачає, платить. Читаєш — і складається враження, що це просто нещаслива країна. Не пощастило з географією, не пощастило з сусідами, не пощастило знову і знову, п'ятсот років поспіль.

Я не історик. Я медіатор. І коли я вперше придивився до цього переліку, я побачив не низку випадковостей, а одну й ту саму поломку, що повторюється з упертістю механізму.

Бо я двадцять років займаюся однією річчю — саджаю за стіл людей, які не можуть домовитися самі. І в моїй роботі є просте, майже нудне питання, яке я ставлю перед кожною справою: чи є тут той, хто розсудить чесно? Хтось третій, кому байдуже, чий бік візьме гора, — і хто має силу, щоб ухвалене таки виконали. Якщо такий є — у конфлікті є шанс. Якщо нема — він не вирішується. Він тліє і вибухає, тліє і вибухає, доки хтось сильніший просто не нав'яже свою волю слабшому.

І ось я взяв це єдине фахове питання й приклав його до української історії. До кожної з тих «поразок» по черзі. Питання щоразу було те саме: коли тут спалахнув конфлікт — чи був хтось, хто міг розсудити чесно?

Відповідь мене приголомшила. Жодного разу. За шістсот років — ні разу.

Ось у чому полягає ця книга. Не в нових фактах: факти давно відомі, їх описали історики, значно кращі за мене. Вона —

ФАЛЬШИВИЙ АРБІТР

Історія України через призму медіації

в новій оптиці. У лінзі, крізь яку завчена зі школи історія раптом перестає бути переліком випадкових нещасть і складається в одну чітку лінію.

Лінія така. Щоразу, коли українців спіткав конфлікт — церковний, політичний, воєнний — роль судді брав на себе хтось, хто сам був стороною цього конфлікту. Рим, що вигравав від церковного розколу. Москва, що пропонувала «захист» і забирала свободу. Варшава, що «мирила» козаків, зазіхаючи на їхню землю. Згодом Париж і Берлін, які хотіли «стабільності» й заплющували очі на агресора, посадженого за стіл як рівного. Жоден із них не був нейтральним. Жоден не мав права тримати суддівський молоток — і кожен його тримав. Я називаю таку постать фальшивим арбітром: це той, хто вдягає мантию судді, маючи в кишені готовий вирок на власну користь.

І це не випадковість, не брак спритних дипломатів. Це властивість самого простору. Україна шість століть жила між імперіями, а між імперіями немає місця для чесного судді, бо кожен сусід має свій зуб на цю землю. Там, де ти оточений тими, хто хоче тебе з'їсти, нейтрального арбітра не буває. Є лише гравці, що по черзі вбираються в суддівське вбрання.

Сила цієї лінзи в тому, що варто її одягнути — і вже не зняти. Ти починаєш бачити фальшивого арбітра всюди: у шкільному підручнику, у вчорашніх новинах, у «мирних планах», які пропонують Україні просто зараз. І водночас ти починаєш бачити, чого саме бракувало. Бо в інших куточках світу те саме спрацьовувало. Коли гасили Тридцятилітню війну у Вестфалії, коли мирили Єгипет з Ізраїлем у Кемп-Девіді, коли спиняли різанину на Балканах у Дейтоні — щоразу за столом сидів хтось без власного зиску, обидві сторони визнавали одна одну рівними, а за підписаним папером стояла сила, здатна примусити до виконання. Три прості складники. Україні щоразу бракувало бодай одного. А найчастіше — усіх трьох.

І найгостріше ця оптика ріже сьогодні. Бо вона пояснює те, чого не пояснюють заклики «треба просто сісти за стіл переговорів». Коли одна сторона — імперія, переконана, що друга не існує, що вона лише «історична помилка», яку слід виправити, — судити нема як і нема кому. З тим, хто заперечує саме твоє існування, за столом не домовляються. І тоді «мир шляхом переговорів» — не вихід, а пастка з відомою наперед ціною.

Попереду — шістсот років української історії, розібраної на деталі професійним поглядом. Це не хроніка нещасть, а відкрите судове досьє, де та сама помилка дублюється століття за століттям.

Я запрошую вас розібрати цю справу разом. Не заради рефлексій чи жалю за минулим, а задля розуміння правил гри. Ми маємо нарешті зламати цей патерн. Бо якщо ми не виучимо цей урок зараз, ціну за наступне коло «фальшивого арбітражу» платитимуть наші діти.

Час відкрити першу сторінку і подивитися правді в очі.

- ◆ Священний посередник
- ◆ Як працював константинопольський арбітраж
- ◆ Церква є – царя нема
- ◆ Перші акти рейдерства
- ◆ Флорентійська унія: зрада арбітра
- ◆ Приватизація православ'я
- ◆ Розкол 1458 року: захоплення половини митрополії
- ◆ Москва як єретик і сектант
- ◆ Берестейська унія: конфлікт без медіатора
- ◆ Два собори: як виглядає розпад переговорного поля
- ◆ Компроміс, якого не шукали
- ◆ Наслідки: розколоте суспільство
- ◆ Правовий вакуум:
коли сторони позбавляють суб'єктності
- ◆ Висота пташиного польоту
- ◆ Коментар медіатора

Частина I

СВЯЩЕННИЙ ПОСЕРЕДНИК

Кінець XIV — XVI століття

У кожному конфлікті є момент, коли сторони розуміють: самі не домовимося. Потрібен хтось третій. Хтось, кому обидві сторони довіряють, хто стоїть вище за сварку, хто має авторитет сказати: «Ось справедливе рішення» — і обидві сторони його приймуть.

У сучасному світі цю роль виконують міжнародні інституції, суди, професійні медіатори. У середньовічному православному світі цю роль виконувала Церква. Конкретніше — Константинопольський патріархат.

Це може здатися дивним для сучасного читача: причому тут патріарх до територіальних спорів і політичних конфліктів? Але в XIV–XVI століттях релігійна юрисдикція і політична влада були переплетені настільки щільно, що розділити їх було неможливо. Митрополит був не лише духовним лідером — він був дипломатом, суддею, арбітром, легітиматором влади. Хто контролював митрополита — контролював політичний простір. А хто призначав митрополита — той і був медіатором.

Для Київської митрополії таким медіатором був Константинополь.

Щоб зрозуміти масштаб того, що станеться далі, потрібно спочатку зрозуміти, як ця система працювала. Бо вона працювала — поки її не зламали. І зламала її не стихія, не об'єктивний хід історії, не «розвиток суспільних відносин», як писали радянські підручники. Зламав конкретний гравець. Москва. Цілеспрямовано, послідовно, агресивно — як рейдер, який захоплює чуже підприємство.

Як працював константинопольський арбітраж Київська митрополія — одна з найбільших церковних провінцій православного світу. Вона охоплювала величезний простір від

Перейти на сайт →